

Obojživelníci a plazi valašských pastvin a luk

Karel Pavelka

Ještěrka obecná (*Lacerta agilis*) – vybarvený samec (Foto Karel Pavelka)

Trvalé travní porosty na Valašsku osídlují také živočichové s proměnlivou tělesnou teplotou. Výskyt těchto druhů je na loukách a pastvinách vázán na přítomnost keřů a stromů, remízků, případně i padlých rozkládajících se kmenů stromů a také kamenů a v neposlední řadě i vody. Jak tekoucí, tak stojaté.

Stojatá voda je základním předpokladem pro rozmnožování obojživelníků v tomto prostředí. Souvisí s ní výskyt třeba **kuňky žlutobřiché**, která se nejčastěji vyskytuje v zaplavených kolejších cest v době svého rozmnožování, případně na drobných mokřadech a v okolí tůní. Původně jde o živočicha stepí, takže louky a pastviny jsou pro něj nejpodobnější v původním areálu jeho výskytu. Vzhledem k tomu, že jsme v oblasti, kde dochází k výskytu kříženců s kuňkou obecnou, vyskytují se na Valašsku především v nižších polohách i kříženci, zatímco výskyt čisté kuňky obecné již není na Valašsku znám.

Dalším druhem bezocasého obojživelníka vyskytujícího se na loukách a pastvinách je **skokan hnědý**. Na jaře jej můžeme spatřit rovněž v zaplavených vyjetých kolejších a také v drobných tůních nebo mokřadech i na prameništích. Často se tak děje na pastvině nebo louce v blízkosti lesa, pokud tam tento skokan nenachází vhodná místa se stojatou vodou.

V nižších a středních polohách se zase v tomto prostředí může vyskytnout **ropucha zelená**. Stepní druh obojživelníka upoutá nejen svým pestrým zbarvením, ale také krásným trylkovitým hlasem samců v době rozmnožování v květnu. Ropucha zelená se často objevuje při stavbách dálnic a silnic, kdy dojde ke změně prostředí více se podobajícímu stepi, aby následně po několika letech z daného místa zmizela.

Z ocasatých obojživelníků se v tůních a prameništích mohou vyskytnout čolci. **Čolek obecný** především v nižších a středních polohách, zatímco **čolek horský** ve středních a vyšších polohách. V případě devastace pramenišť a tůní skotem při velké koncentraci může docházet nejen k destrukci prostředí výskytu a rozmnožování pro tyto druhy živočichů, ale také k jejich přímé likvidaci koppy těchto zvířat. Oba druhy využívají na loukách a pastvinách především místa stojatých vod, kde je nějaký zástín vytvořený keři či stromy. Samci čolků jsou v době rozmnožování výrazně vybarveni, mnohdy s většími kožními lemy, což platí především pro čolka

obecného. Samec je typický až bizarně vyvinutým lemováním hřbetu a ocasu, že vypadá jako nějaký dráček.

Vzácně se můžeme setkat na loukách s tůněmi ve vyšších nebo chladných inverzních polohách s **čolkem karpatským**. Je podobný čolku obecnému, ovšem samec není v době rozmnožování tak odlišný proti stadiu suchozemského života. Jak již název druhu napovídá, jde o karpatský druh, který v České republice zasahuje západním směrem ještě do Jeseníků.

Druhá skupina plazů je zastoupena na loukách a pastvinách také několika druhy.

Snad nejdiskutovanější je náš jediný jedovatý had, **zmije obecná**. Na rozdíl od obecného mínění laiků není tento had vázán příliš na suchá místa. Ke svému výskytu vyžaduje vodu a vlhkost. Vždyť se vyskytuje až za polárním kruhem. Setkáme se s ním spíše na vlhkých lukách s prameništi, nebo i stojatými a tekoucími vodami. Taková setkání jsou ovšem velkou vzácností, jelikož zmije naši přítomnost zjistí mnohem dříve než my její a skrývá se. Ve vrcholném létě nevylézá ven ze svých úkrytů během nejteplejších fází dne – objevuje se ráno a dopoledne a pak až v pozdním odpoledni a navečer, pokud maximální teploty překročí 25 °C. V chladnějších dnech je ovšem možné se s ní setkat i v této periodě.

Naopak vzdáleně zmiji podobná **užovka hladká** vyhledává suchá místa s keři a stromy. Užovka hladká je poměrně častá na loukách a pastvinách Valaška a mnohé „nálezy zmije“ na okrajích měst a v zahradách patří tomuto hadovi. Přispívá k tomu i chování tohoto hada, který při překvapení útočí a kouše. Také dovede šplhat na keře a stromy asi do jednoho metru nad zemí. Její zbarvení je značně proměnlivé – na základním zbarvení hřbetu v různých odstínech do šedé, hnědé se žlutou barvou, se nacházejí tmavší skvrny, které mohou být spojeny do pruhů. Její zbarvení může připomínat vzdáleně zbarvení zmije obecné, a proto ji pořád lidé zaměňují s tímto hadem. Zornička jejího oka je však kulatá. Užovka hladká je vejcoživorodá, je to had s denní aktivitou. V létě s vyššími teplotami však toto neplatí – ve vedrech se její aktivita mění na večerní až noční.

Velmi zajímavým plazem je **slepýš východní**, náležející již k ještěrkám. Dříve se u nás vyskytoval pouze jediný druh slepýše, slepýš křehký, dělený na dva poddruhy. Na základě genetických výzkumů, na nichž se podíleli také čeští vědci, se zjistilo, že jde o celkem šest druhů, přičemž na našem území se vyskytují dva druhy. Slepýš východní je karpatský druh. Hranice jejich výskytu prochází od Oderských vrchů přes

Hornomoravský a Dolnomoravský úval až k Chřibům. Zde se oba druhy také kříží, ovšem v karpatských pohořích by se měl již vyskytovat pouze slepýš východní. Slepýš se vyskytuje především na extenzivních loukách a pastvinách, zahradách i lesních loučkách. Lidé jej často mají na svém pozemku a ani o tom nevědí. Druh rodí živá mláďata. Živí se různými bezobratlými živočichy. I když slepýš východní jako „nový“ druh není zatím uveden v kategorii silně ohrožených v seznamu zvláště chráněných živočichů, tuto kategorii přebírá po původním druhu, z něhož byl oddělen.

Poměrně častým druhem extenzivních pastvin a luk je **ještěrka obecná**. Samec je v době rozmnožování krásně zelenohnědě zbarvený, zatímco samice je hnědavá. Ze všech našich ještěrek je její zbarvení nejvíce proměnlivé, proto se u ní vyskytuje mnoho přechodných forem a barevných variet. Tato ještěrka se vyskytuje od nejnižších poloh Valaška až do středních poloh. Jde o denní slunomilný druh, původně stepní. Je aktivní od rána až do podvečera. Optimální pro ni jsou suché louky s kameny a keřovou vegetací. Častá je i na mezích, nebo zatrávněných okrajích málo frekventovaných cest, na travnatých březích rybníků nebo přehrad. Pokud letní denní teploty přesáhnou 25 °C, změně ještěrka své chování – z úkrytů vylézá dříve a vrací se do nich mezi 10. až 11. hodinou. Jde o silně teritoriální druh, samci o svá území tvrdě bojují. Vzhledem ke změnám naší krajiny v průběhu posledních 60 let je její rozšíření značně ostrůvkovité. Při početnějším výskytu vytváří i kolonie. Nory ještěrek jsou i několik decimetrů dlouhé. Ještěrky se od nich vzdalují maximálně na vzdálenost 40 cm.

Dalším druhem ještěrky je **ještěrka živorodá**. Na rozdíl od předešlého druhu jde o vlhkomilný a chladnomilný druh, i když se dají najít místa, kde se oba druhy vyskytují společně. Jak již název napovídá, mláďata se nelíhnou z vajec mimo tělo matky, ale z těla vycházejí živá. Tento název je ovšem nepřesný, protože mláďata se z vajec líhnou v matčině těle. Ještěrka je tedy vejcoživorodá, což je adaptace umožňující druhu obsazovat rychleji nová stanoviště, protože vajíčka mají mnohem větší šanci přežít v těle samice než ve venkovním prostředí, jak je tomu u předešlého druhu. Tato ještěrka má velké výškové rozmezí rozšíření – vyskytuje se jak na vhodných místech v nivách větších řek, tak až na hřebenech a vrcholech valašských hor. Hojná je na lesních loučkách a mýtinách, na rubiskách i přímo v řídkých horských lesích na hřebenech. Pastviny a louky v těchto místech osídluje plošně, zatímco v nižších polohách jen na vlhkých nebo podmáčených místech. Vyhřívá se však na suchých místech. Jde o druh s denní aktivitou, upřednostňující mírný zástín. Při zvýšení maximálních denních teplot nad 20 °C je ještěrka aktivní pouze za soumraku a v první fázi noci. Podle některých zpráv se zdá, že je schopná pohybovat se i ve vodě.

Tím výčet plazů valašských luk a pastvin téměř končí, ale možná se v území okresu Vsetín bude nastalo vyskytovat

Kuňka žlutobřichá (*Bombina variegata*) (Foto Tomáš Kašpar)

Užovka hladká (*Coronella austriaca*) (Foto Tomáš Kašpar)

další druh. Je jím **užovka stromová**, náš největší had, která byla nalezena v roce 2016 přejetá na silnici na okraji okresu v katastru Horní Bečvy. Nejbližší stálý výskyt druhu je na jižním Valašsku u Valašských Klobouk, v oblasti Sidonie a Svatého Štěpána. Pátrání specialistů na tento druh v místě nálezu na Horní Bečvě zatím nepřineslo poznatky o výskytu dalších jedinců. Tato užovka se vyskytuje na pasekách v lesích, na teplých stráních s křovinami, často v blízkosti vodních toků.

Literatura

BARUŠ, Vlastimil – OLIVA, Ota a kol. *Fauna ČSFR – Obojživelníci – Amphibia*. Praha: 1992.

BARUŠ, Vlastimil – OLIVA, Ota a kol. *Fauna ČSFR – Plazi – Reptilia*. Praha: 1992.

JUSCZYK, W. *Plazy i gady krajowe*. Warszawa: 1974.

MAČÁT, Zdeněk. *Anguis colchica – slepýš východní*. Dostupný z WWW: <http://www.naturabohemica.cz/anguis-colchica/>.

ZWACH, Ivan. *Obojživelníci a plazi České republiky*. Praha: Grada Publishing, 2009, 496 s.